herpy

LEGUANER

Eastern fence lizard

Sceloporus undulatus

En liten, snabb solälskare från östra USA som sitter på staketstolpar, trädstammar och stenrösen. Hanen har blå och svarta fläckar på buken och strupen och visar upp dem med armhävningar. Arten är robust och insektsätande, men kräver en kraftig solplats, UVB och ett rymligt terrarium med plats att springa.

Familj: Phrynosomatidae Tidigare namn: *Sceloporus floridanus; Agama undulata; Lacerta undulata*

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**10-19 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**4-5 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Trädlevande, klipplevande och marklevande**
Biotop	**Tempererad skog och äng**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**80 × 40 × 40 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**27-28 °C**
Värmeplats	**38-42 °C**
Temperatur, natt	**18-22 °C**
Luftfuktighet	**40-60 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Nödvändigt** Fergusonzon 3
Vintervila	**8-12 °C** 8-12 veckor
Föda	**Insekter**
Hålls	**Ensamma, parvis eller en hane med flera honor**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**12-24 mån.**
Kullstorlek	**3-13 ägg**
Kullar per år	**1-4**
Inkubation	**55-70 dagar** vid 27-30 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Sceloporus undulatus är en liten till medelstor, kraftigt byggd ödla med kölade fjäll som ger huden en grov yta. Den blir 10-19 cm inklusive svans och väger omkring 15 g som vuxen. Grundfärgen är grå, brun eller rostbrun, och honan har en rad mörka, vågiga tvärband över ryggen. Artnamnet *undulatus* betyder "vågig" och syftar på de tvärgående banden. Bak på låret löper en mörk strimma.

Könen är lätta att skilja åt. Hanen är mer enhetligt brun med rödaktig ton och har en blå och svart fläck på varje sida av buken och på strupen. Fläckarna visas upp när han markerar revir med snabba armhävningar och huvudnickningar. Honan är ljusare på buken med bara svag blå färg eller ingen, och hon är något större än hanen. Ungarna liknar honan, men är mörkare

och mattare. Färgerna växlar något med temperaturen: ödlan är mörkast när den är kall och ljusast när den är varm och aktiv, och hanens blå fläckar är klarast när han är varm.

Fram till 2002 räknades tio underarter, men genetiska undersökningar visade att de inte bildade naturliga enheter. Flera av dem är i dag egna arter, bland annat *Sceloporus consobrinus*, *Sceloporus tristichus* och *Sceloporus cowlesi*. *S. undulatus* i snäv mening lever öster om Mississippi. Namnet används fortfarande brett om hela artkomplexet, så ett djur som säljs som *S. undulatus* kan tillhöra en av de nära arterna.

Arten är snabb, vaksam och väl kamouflerad och ses sällan i handeln. Bara få arter i släktet *Sceloporus* hålls allmänt. Däremot är *S. undulatus* robust och ett bra val för den som vill hålla en aktiv, dagaktiv ödla från tempererade trakter.

Utbredning och livsmiljö

Sceloporus undulatus är utbredd i östra USA, från södra New Jersey och Pennsylvania i norr genom södra Ohio och Indiana och vidare söderut till Georgia och norra Florida. Västerut går utbredningen till Mississippifloden; bestånden väster om floden tillhör *Sceloporus consobrinus*. Djur från västra USA och från Mexiko har i dag förts till andra arter i komplexet.

Beståndet på Staten Island i New York sattes ut 1942 och hör inte till den ursprungliga utbredningen. Storlek och förökning varierar med breddgraden: sydliga djur blir större, lägger oftare flera kullar och har en längre aktiv säsong, medan nordliga djur har större ägg och kortare utvecklingstid.

> **Naturlig utbredning:** USA.

LIVSMILJÖ

Arten lever i öppna skogar och skogsbryn, särskilt tallskog med sandig, lös jord, och på snår- och gräsmarker med spridda träd. Den sitter på staketstolpar, trädstammar, fallna träd, stubbar, stenrösen och husväggar i full sol och söker skydd under ved, bark och stenar när det är för varmt, och på natten. Både vuxna djur och ungar föredrar platser med många stenar och död ved.

Ödlan är dagaktiv från tidig morgon till kväll. På sommaren tillbringar den mer tid på trädstammar och grenar och mindre på stenar, så att den kan hålla nere sin temperatur. Varje djur har ett fast hemområde på omkring 50-60 m², och hanarna försvarar sitt mot andra hanar.

Klimatet är tempererat till subtropiskt med varma somrar och kalla till milda vintrar. De nordliga bestånden övervintrar i flera månader i skydd, medan de sydliga är aktiva större delen av året och bara gömmer sig vid regn och kallperioder. Födan är små leddjur, särskilt myror, skalbaggar, gräshoppor och spindlar.

Skötsel

TERRARIET

Ett vuxet djur behöver ett terrarium på minst 80 × 40 × 40 cm (längd × bredd × höjd). Ett par eller en hane med två honor behöver minst 100 × 50 × 50 cm. Större är bättre, eftersom *Sceloporus undulatus* är snabb och använder hela terrariet, och mer plats ger färre slagsmål. Håll aldrig två hanar tillsammans. Locket ska vara tätslutande och av nät eller galler, eftersom arten hoppar bra och är snabbt ute när det öppnas.

Den bästa inredningen efterliknar en solig skogsglänta. Som bottensubstrat används en blandning av sand och jord på 5-10 cm djup, så att ödlan kan gräva lite och honan kan lägga ägg. Lägg bark, kork, sneda grenar och platta stenar på olika höjder till solplatser och gömslen. Grenarna ska vara minst dubbelt så tjocka som djurets kropp. Stenarna ska stå stabilt direkt på botten, eftersom ödlorna drar sig in i springor mellan dem. Placera den högsta solplatsen direkt under värmelampan, och gör gömslen i både den varma och den kalla änden.

Terrariet ska stå på ett stabilt underlag och på en lugn plats. Djur som kan se ut i ett livligt rum blir snabbt stressade.

Läs mer: Värme och temperatur

TEMPERATUR

På dagen ska bakgrundstemperaturen vara 27-28 °C. Direkt under en värmelampa ska det finnas en solplats på 38-42 °C, mätt på ytan med en infraröd termometer. Resten av terrariet ska vara svalare, så att ödlan kan välja var den vill ligga. På natten sjunker temperaturen till 18-22 °C. Lampan stängs av, och ingen extra värme behövs när rummet håller minst 18 °C.

Både för lite och för mycket värme är skadligt. Är det för kallt blir djuret slött, äter dåligt och matsmälter dåligt. Är hela terrariet för varmt gräver djuret ner sig och mår inte bra. Använd en termostat till lampan och två termometrar, en i den varma och en i den kalla änden.

Ska djuren ha vintervila hålls de vid 8-12 °C i mörker i två till tre månader (se avsnittet om parning).

Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska vara måttlig, omkring 40-60 %. Arten lever i öppna, solbelysta områden och tål inte ihållande ångande fukt, men bottensubstratet får heller inte vara dammtorrt. Spraya lätt en gång om dagen på en vägg, växter och stenar, så att det bildas droppar som ödlorna kan slicka, och låt det torka upp under dagen.

Ställ dessutom ut en låg, stabil skål med färskt vatten, som byts dagligen, och som ödlan lätt kommer åt. Se till att det är god ventilation, så att luften inte står stilla. Bottensubstratet får inte vara blött, men ett lätt fuktigt gömställe i den svala änden ger djuret ett val.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Sceloporus undulatus är en dagaktiv, solälskande art som behöver starkt ljus och UVB hela året. Använd ett UVB-rör för solälskande arter (Ferguson-zon 3) eller en kombinerad UVB-metallhalogenlampa över solplatsen. Solplatsen ska ligga 20-30 cm från UVB-källan, och ljuskällan byts enligt tillverkarens anvisning. Bredvid ska en värmelampa ge solplatsen 38-42 °C, och resten av terrariet ska vara väl upplyst.

Det ska alltid finnas en svalare och skuggigare plats. Ha ljuset tänt 12 timmar per dag, gärna med en årstidsrytm på omkring 14 timmar på sommaren och 10 timmar på vintern, styrt av en timer. På natten ska det vara mörkt.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

Sceloporus undulatus är insektsätare, och i naturen är myror, skalbaggar och spindlar en stor del av födan. Den äter levande insekter som syrsor, små kackerlackor, gräshoppor, mjölmaskar, silkesmaskar, mjuka fjärilslarver och vaxmottlarver. Variation är viktigt: ge minst tre-fyra olika insektsarter, och undvik att mjölmaskar utgör huvuddelen. Insekter från en bekämpningsmedelsfri äng, fångade med håv, är ett bra komplement under sommarhalvåret. Foderdjuren får inte vara bredare än avståndet mellan ödlans ögon.

Vuxna djur matas varannan dag med så mycket som de äter på några minuter. Ungdjur matas varje dag. Ge inte mer än djuret äter, eftersom arten lätt blir för fet i terrarium. Foderdjuren gut-loadas med bra foder i ett par dagar innan de ges.

Damma fodret med kalk med D3-vitamin var tionde till fjortonde dag till vuxna djur och varje vecka till ungdjur och honor under äggläggningssäsongen. Vid övriga utfodringar används ren kalk utan D3.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

BETEENDE OCH HANTERING

S. undulatus är vaksam, snabb och territoriell. Hanarna visar upp sig med armhävningar, huvudnickningar och uppblåst kropp och försvarar sin plats mot andra hanar. Arten blir inte tam och lämpar sig inte för hantering. Den stressas lätt och kan kasta svansen om den fångas. Kortvarig hantering för hälsokontroll och flytt är i sin ordning, men ta aldrig tag i svansen. Djur från naturen behöver flera veckors ro för att vänja sig.

Ett enstaka djur, ett par eller en hane med två honor kan hållas tillsammans i ett stort terrarium med många siktbarriärer. Två hanar hålls aldrig tillsammans, inte ens i ett stort terrarium, och honor kan också bråka. Jagar djuren varandra, biter de eller gömmer sig ett djur hela tiden ska de skiljas åt. Ödlorna är snabba och hoppar bra, så öppna locket försiktigt.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Könet syns på en tydlig blå och svart fläck på varje sida av buken och på strupen hos hanen, en tjockare svansrot och större porer på undersidan av låren. Honan är något större, grå med mörka tvärband och har bara svag eller ingen blå färg. Alla tecken är tydligast under parningstiden. Arten är könsmogen efter ett till två år, men honor bör vara minst två år och i bra

kondition innan de används i avel.

PARNING

Parningstiden är från april till augusti. De nordliga bestånden övervintrar naturligt, och en vintervila är det säkraste sättet att få djuren att föröka sig regelbundet. Ge bara friska, välnärda djur en vintervila: stäng av ljus och värme och håll dem vid 8-12 °C i fullständigt mörker och 60-70 % luftfuktighet, utan att något blir blött, i två till tre månader. Ge vatten, men inget foder under den perioden. Efter vilan ökas ljus och värme gradvis under ett par veckor.

Hanen sätts in hos honan, eller så bor de tillsammans i ett stort terrarium. Han visar sina blå fläckar, nickar och förföljer henne. Efter parningen har könen inget med varandra att göra, och honan vårdar varken ägg eller ungar. Ge honan extra insekter och kalk under hela säsongen, och ta bort hanen om han förföljer henne oavbrutet.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Unga honor lägger en kull på 3-13 ägg per år, större honor 2-4 kullar under säsongen. Honan gräver ner äggen 3-7 cm i jorden, där fukt och temperatur är stabila. Ställ en äggläggningslåda med fuktig sand-jordblandning, minst 10 cm djup, i terrariet, och håll substratet jämnt fuktigt, men inte blött. En hona utan lämplig plats kan hålla kvar äggen. Gräver hon utan att lägga, eller går hon tydligt med ägg i flera veckor, ska hon till veterinär.

INKUBATION

Äggen flyttas försiktigt till en låda med lätt fuktig vermikulit eller perlit utan att vändas. Äggen inkuberas vid 27-30 °C; i försök med arten används en konstant temperatur på 28-30 °C. Äggen blir ungefär dubbelt så stora under utvecklingen. De kläcks efter 55-70 dagar, snabbast i den varma delen av intervallet. Håll fukten jämn, så att äggen varken torkar ut eller tar upp för mycket vatten. I naturen kläcks ungarna från juni till september.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna är ungefär hälften så stora som de vuxna när de kläcks, och de växer snabbt, särskilt de första två månaderna. De är könsmogna efter omkring ett år. Sätt dem var för sig eller i små grupper av samma storlek i ett mindre terrarium med samma temperatur, UVB och inredning som de vuxna. Ge dagligen små insekter som hoppstjärtar, bananflugor, nykläckta syrsor och små mjölmaskar, dammade med kalk och D3 varje vecka. Spraya dagligen, och skilj djuren åt om det blir slagsmål. Ungdjur kan vara aggressiva mot varandra, särskilt mot mindre djur.

Hälsa och vanliga misstag

Sceloporus undulatus är härdig när temperatur, ljus och foder är rätt. De typiska problemen är:

- Kalkbrist och benskörhet (metabolisk skelettsjukdom) vid för lite UVB och kalk. Det ger mjuka käkar, krokiga ben och darrningar.
- Underutveckling och avmagring vid för låg temperatur eller ensidig kost, särskilt hos nyinförda djur.
- Inälvsmaskar och kvalster, särskilt hos djur från naturen. Låt undersöka ett träckprov, och kontrollera huden.
- Stress och skador vid för få gömslen, för små terrarier eller flera hanar tillsammans, med bett och bortkastade svansar.
- Äggläggningsproblem om honan inte har en lämplig äggläggningsplats.
- Hudömsningsproblem vid för torr luft, där fjäll blir sittande kvar på tår och svans.

Ett friskt djur är vaket, har klara ögon, en fyllig svans och ett fast grepp. Sök veterinär med erfarenhet av kräldjur om ödlan går ner i vikt, inte äter, är slapp eller har svullnader i käken.

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.